

KWARTALNIK
WYDANIE III/2025 CZĘŚĆ 2

PORADNIK PRAWNY

POWIAT LUBELSKI

Przemoc domowa a procedury izolacji sprawcy

WWW.POMOCPRAWNA.OIC.LUBLIN.PL
WWW.OIC.LUBLIN.PL
WWW.POWIAT.LUBLIN.PL

Wstęp

Niniejszy poradnik ma na celu przybliżenie kluczowych zagadnień prawnych i praktycznych związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej. Na początku zostanie przedstawione przestępstwo znęcania się, będące szczególnie dotkliwą formą przemocy domowej, uderzającą w godność człowieka oraz naruszającą fundamentalne poczucie bezpieczeństwa w rodzinie. Następnie przedstawione zostaną mechanizmy prawne pozwalające na izolację sprawcy od osoby pokrzywdzonej, zarówno w toku postępowania karnego jako środki zabezpieczające, jak i w wyroku sądowym jako środki karne. Kolejna część poradnika poświęcona będzie możliwości wydania przez Policję nakazu opuszczenia mieszkania przez sprawcę przemocy – rozwiązania, które w praktyce często decyduje o skutecznej ochronie życia i zdrowia ofiar. Przybliżone zostanie także postępowanie uregulowane w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej w ramach którego sąd, rozpoznając sprawę na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego, może także nakazać sprawcy przemocy opuszczenie lokalu oraz zakazać zbliżania się do ofiary. W poradniku zaprezentowano narzędzia prawne, dzięki którym osoby dotknięte przemocą mogą skutecznie przerwać cykl przemocy i podjąć działania służące ochronie swojego bezpieczeństwa.

Spis treści

str. 04	Izolacja sprawcy przemocy domowej – nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego z osobą pokrzywdzoną stosowany w postępowaniu jako środek zabezpieczający oraz w wyroku jako środek karny <i>Paweł Włoch</i>
str. 06	Natychmiastowy nakaz opuszczenia mieszkania przez sprawcę przemocy – rola Policji w skutecznym przeciwdziałaniu przemocy domowej <i>Paweł Włoch</i>
str. 08	Zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia mieszkania na podstawie art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej <i>Paweł Włoch</i>
str. 10	Zakaz zbliżania się do osoby dotkniętej przemocą domową, zakaz kontaktowania się z nią oraz zakaz wstępu na teren określonej placówki w świetle art. 11aa ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej <i>Anna Paździor</i>

Izolacja sprawcy przemocy domowej
- nakaz opuszczenia lokalu
zajmowanego z osobą pokrzywdzoną
stosowany w postępowaniu
jako środek zabezpieczający
oraz w wyroku jako środek karny

Celem postępowania karnego jest nie tylko wykrycie sprawcy przestępstwa i pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej, lecz także zapewnienie skutecznej ochrony osobom pokrzywdzonym. Jednym z instrumentów służących realizacji tego celu jest nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z osobą pokrzywdzoną. Może on być stosowany zarówno w toku postępowania karnego jako środek zabezpieczający, jak i ostatecznie w wyroku jako środek karny. Stanowi on odpowiedź na potrzebę reagowania w sytuacjach zagrożenia, zwłaszcza na tle przemocy domowej, gdzie bliskość sprawcy i ofiary sprzyja eskalacji zachowań przestępczych.

Środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia przez sprawcę lokalu zajmowanego wspólnie z osobą pokrzywdzoną został uregulowany w art. 275a kodeksu postępowania karnego. Zgodnie z § 1 wskazanego artykułu, tytułem środka zapobiegawczego można nakazać oskarżonemu (regulacje odnoszą się także do podejrzanego) o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, okresowe opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym i jego najbliższego otoczenia, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził.

Aby możliwe było zastosowanie tego środka sprawca musi pozostawać pod zarzutem przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy, które zostało popełnione na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej. Konieczne jest również istnienie uzasadnionej obawy, że oskarżony ponownie dopuści się przestępstwa z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza jeśli wcześniej taką przemocą groził. Obawa popełnienia przestępstwa musi być realna oraz oparta na zgromadzonym materiale dowodowym, a nie jedynie hipotetyczna. Tym samym zastosowanie omawianego środka zapobiegawczego ma na celu przede wszystkim zapobieżenie ponownemu naruszeniu prawa przez oskarżonego, a nie jedynie zapewnienie prawidłowego przebiegu postępowania karnego.

Środki zapobiegawcze są często stosowane po zatrzymaniu osoby podejrzanej przez Policję. Zatrzymanie, jako forma przymusu polegająca na czasowym pozbawieniu wolności, może być również stosowane wobec sprawców przemocy domowej. Zgodnie z art. 244 § 1a k.p.k. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a jednocześnie zachodzi obawa, że ponownie dopuści się takiego czynu, zwłaszcza gdy jego popełnieniem grozi. Natomiast zgodnie z art. 244 § 1b k.p.k. zatrzymanie osoby podejrzanej jest obligatoryjne jeżeli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a istnieje uzasadniona obawa, że sprawca ponownie użyje przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, w szczególności gdy grozi popełnieniem takiego przestępstwa.

W powyższych dwóch przypadkach Policja niezwłocznie, nie później niż przed upływem 24 godzin od chwili zatrzymania, występuje z wnioskiem do prokuratora o zastosowanie środka w postaci nakazu opuszczenia lokalu. Wniosek ten powinien być rozpoznany przed upływem 48 godzin od chwili zatrzymania oskarżonego.

Mając na uwadze powyższe, w postępowaniu przygotowawczym środek w postaci nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym stosuje prokurator – na wniosek Policji lub z urzędu, natomiast w postępowaniu sądowym orzeka o nim sąd. Na podstawie art. 315 § 1 k.p.k. wniosek o zastosowanie tego środka w postępowaniu przygotowawczym może złożyć również pokrzywdzony, będący ofiarą przemocy domowej. Natomiast w postępowaniu sądowym podstawę prawną takiego wniosku pokrzywdzonego stanowi art. 9 § 2 k.p.k.

Środek ten stosuje się na okres nie dłuższy niż 3 miesiące. Jeżeli jednak po tym czasie nadal istnieją przesłanki jego stosowania, może on zostać przedłużony. Uprawniony do tego jest wyłącznie sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy na wniosek prokuratora. Przepisy nie określają maksymalnego łącznego czasu stosowania tego środka, co oznacza, że może on obowiązywać aż do momentu rozpoczęcia wykonywania kary.

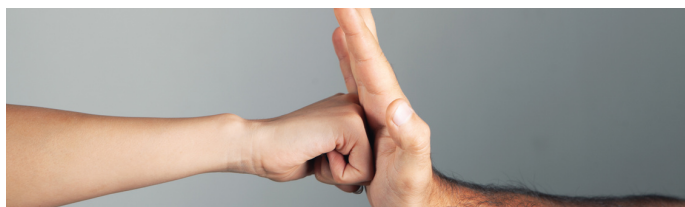
Środek zapobiegawczy w postaci nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym może być stosowany samodzielnie lub łącznie z zakazem zbliżania się do pokrzywdzonego. Zastosowanie tego środka nie wyklucza równoczesnego użycia innych wolnościowych środków zapobiegawczych np. dozoru Policji. Zastosowanie nakazu opuszczenia wspólnie zajmowanego lokalu nie wpływa na prawo własności oskarżonego, lecz wiąże się jedynie z czasowym ograniczeniem jego prawa do korzystania z tej nieruchomości. Po opuszczeniu lokalu oskarżony może znaleźć się w sytuacji braku miejsca zamieszkania. W takim przypadku oskarżony może wystąpić z wnioskiem do organu stosującego środek o wskazanie miejsca pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe. Istnieje jednak istotne ograniczenie, a mianowicie organ nie może skierować oskarżonego do placówki przeznaczonej dla ofiar przemocy domowej.

Naruszenie przez sprawcę obowiązków wynikających ze stosowanego wobec niego środka zapobiegawczego stanowi podstawę do jego zmiany na środek o surowszym charakterze, w tym w razie potrzeby na najsurowszy, jakim jest tymczasowe aresztowanie.

Jak już zostało wskazane, ochrona osoby pokrzywdzonej powinna obejmować nie tylko okres trwania postępowania, lecz także czas po jego zakończeniu. Dlatego nakaz opuszczenia lokalu może funkcjonować zarówno jako środek zapobiegawczy, jak i jako środek karny orzekany w wyroku.

Środki karne uregulowane w kodeksie karnym są dodatkową sankcją, którą sąd może orzec obok kary zasadniczej albo w jej miejsce. Wskazane w ustawie przesłanki ich stosowania pokazują, że ich głównym celem nie jest represja, lecz prewencja oraz ochrona porządku prawnego przed ponownym popełnieniem przestępstwa przez sprawcę.

Zgodnie z art. 39 k.k. katalog środków karnych obejmuje m.in. nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (pkt 2e), a szczegółowe warunki orzekania tego środka określa art. 41a k.k.

Nakaz okresowego opuszczenia lokalu może zostać orzeczony fakultatywnie w przypadku skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego, inne przestępstwo przeciwko wolności, a także w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym zwłaszcza przemocy wobec osoby najbliższej. Zastosowanie tego nakazu staje się obligatoryjne w przypadku skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności.

Ponadto osoba pokrzywdzona może złożyć wniosek o orzeczenie środka karnego w postaci okresowego opuszczenia zajmowanego wspólnie z nią lokalu. W takim przypadku sąd jest związany wnioskiem ofiary przemocy domowej i także obligatoryjnie orzeka omawiany nakaz w wyroku skazującym.

Nakaz opuszczenia lokalu może zostać orzeczony terminowo na okres od roku do 10 lat. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 grudnia 2012 r. w sprawie V KK 306/12: „środek karny w postaci nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym zgodnie z przepisem art. 41a § 1 k.k. orzeka się na czas określony. Jakkolwiek wykonanie tego środka ma charakter jednorazowy, to jednak jego istota nie sprowadza się wyłącznie do opuszczenia lokalu, ale również obejmuje obowiązek pozostawania poza lokalem zajmowanym wspólnie z pokrzywdzonym przez okres wskazany w wyroku”.

Dożywotnie orzeczenie nakazu opuszczenia lokalu jest możliwe wyłącznie wobec sprawcy, który wcześniej był skazany na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności, a następnie ponownie dopuścił się takiego czynu.

Środek karny, niezależnie od tego czy jest orzekany obligatoryjnie czy fakultatywnie, może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu.

Sąd ma obowiązek określić termin wykonania środka karnego polegającego na opuszczeniu lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Termin ten powinien być skorelowany z okresem stosowania środka zapobiegawczego, tak aby sprawca nie powrócił do lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Zgodnie z art. 244 k.k. naruszenie środków karnych, w tym nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, stanowi przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

Reasumując nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z osobą pokrzywdzoną stanowi istotny instrument ochrony ofiar przemocy domowej. Jego wprowadzenie zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, w formie środka zabezpieczającego, jak i w wyroku sądowym, jako środka karnego, pozwala na szybkie i skuteczne oddzielenie sprawcy od ofiary, minimalizując ryzyko dalszych działań przemocowych. Właściwe korzystanie z tej instytucji może nie tylko zwiększać bezpieczeństwo pokrzywdzonych, lecz także wzmacniać społeczne przekonanie, że państwo stanowczo reaguje na zjawisko przemocy w rodzinie.

Natychmiastowy nakaz opuszczenia mieszkania przez sprawcę przemocy – rola Policji w skutecznym przeciwdziałaniu przemocy domowej

W celu skutecznej ochrony osób dotkniętych przemocą, ustawodawca wyposażył Policję w szczególne uprawnienia umożliwiające natychmiastową interwencję. Dzięki temu Policja może skuteczniej reagować na zgłoszenia dotyczące przemocy domowej, zwiększając bezpieczeństwo osób doświadczających tego zjawiska. Jednym z kluczowych narzędzi w tym zakresie jest art. 15aa ustawy o Policji, który reguluje prawo funkcjonariuszy do wydawania tzw. „nakazu i zakazu” wobec osób stosujących przemoc domową.

Zgodnie ze wskazanym artykułem: Policjant ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc domową w rozumieniu przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej tej przemocy, nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakaz zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zwany dalej „nakazem i zakazem”.

Na podstawie tego przepisu funkcjonariusz Policji ma prawo wydać w stosunku do sprawcy przemocy, który stwarza bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy:

- nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania,
- zakaz zbliżania się do mieszkania oraz jego bezpośredniego otoczenia.

Z powyższego wynika, że przesłanką stosowania tych instytucji jest stwierdzenie bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej przemocą. Policjant ocenia to ryzyko odrębnie dla osoby dorosłej i dziecka, biorąc pod uwagę w szczególności: akty fizycznej przemocy domowej, wiek osoby doznającej przemocy, stosowanie przemocy wobec kobiety w ciąży, niepełnosprawność osoby doznającej przemocy, zależność osoby doznającej przemocy domowej od osoby stosującej tę przemoc, zaburzenia psychiczne osoby stosującej przemoc oraz jej stan podczas interwencji związany z użyciem, nadużywaniem lub uzależnieniem od alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, kierowanie gróźb użycia przemocy ze skutkiem bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia, dostęp do niebezpiecznego narzędzia lub broni, informacje o dotychczas stosowanej przemocy lub prowadzonych postępowaniach, czy też informacje o próbach targnięcia się na własne życie lub zdrowie.

Obie te instytucje tj. nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania oraz zakaz zbliżania się do mieszkania oraz jego bezpośredniego otoczenia mogą być stosowane zarówno łącznie, jak i oddzielnie. Oczywiście jest, że przesłanką do łącznego zastosowania nakazu i zakazu jest wspólne zamieszkiwanie osoby stosującej przemoc z pokrzywdzonym. Niezwykle istotne jest również to, że obie instytucje podlegają natychmiastowemu wykonaniu.

Zarówno nakaz, jak i zakaz mogą zostać wydane podczas interwencji podejmowanej we wspólnie zajmowanym mieszkaniu lub jego bezpośrednim otoczeniu, a także w związku z informacją o stosowaniu przemocy w rodzinie. Zgłoszenie może pochodzić zarówno od osoby dotkniętej przemocą, jak i od kuratora sądowego lub pracownika jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, działających w ramach wykonywania swoich ustawowych obowiązków.

Osobę zgłaszającą przypadki przemocy w rodzinie przesłuchuje się w charakterze świadka. W celu ustalenia przestępstwa do wydania nakazu lub zakazu, Policja może przesłuchać także inne osoby, w szczególności wszystkich pełnoletnich domowników. Przesłuchanie osoby małoletniej dopuszczalne jest jedynie wtedy, gdy jej zeznania mają istotne znaczenie dla sprawy, zwłaszcza gdy jest ona jedynym świadkiem zdarzenia, przy czym musi ono odbywać się z zachowaniem właściwych procedur. Ponadto, przed wydaniem nakazu lub zakazu, Policja może zwrócić się do innych instytucji lub organów o uzupełniające informacje w celu weryfikacji, czy istnieją podstawy do podjęcia takiej decyzji.

W celu zapewnienia skuteczności i szybkości działań stosuje się uproszczone procedury, pozwalające na niezwłoczne wydanie i doręczenie nakazu lub zakazu. Decyzje te mogą być wydane w sytuacji, gdy w toku wykonywania czynności służbowych przez Policję osoba stosująca przemoc domową jest nieobecna we wspólnie zajmowanym lokalu mieszkalnym lub w jego bezpośrednim otoczeniu. Ponadto w przypadku braku możliwości doręczenia nakazu lub zakazu osobie stosującej przemoc, doręczenie uważa się za skuteczne poprzez umieszczenie na drzwiach wspólnie zajmowanego mieszkania zawiadomienia o ich wydaniu. Natomiast w przypadku gdy osoba stosująca przemoc w rodzinie odmawia przyjęcia nakazu lub zakazu, doręczenie uważa się za dokonane, a policjant zamieszcza na oryginale dokumentu adnotację o odmowie jego przyjęcia.

Policja niezwłocznie doręcza prokuratorowi odpis wydanego nakazu lub zakazu oraz informuje o tym właściwy miejscowo zespół interdyscyplinarny. W sytuacji, gdy w mieszkaniu przebywają osoby małoletnie lub gdy małoletnia osoba jest ofiarą, Policja dodatkowo zawiadamia również właściwy miejscowo sąd opiekuńczy. Z czynności opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania sporządza się protokół, który podpisują pełnoletnie osoby uczestniczące w czynności.

Sprawca przemocy domowej ma obowiązek pozostawić klucze do mieszkania oraz pomieszczeń bezpośredniego otoczenia. Osoba stosująca przemoc jest uprawniona do zabrania przedmiotów osobistego użytku, przedmiotów służących do wykonywania pracy zarobkowej oraz będących jej własnością zwierząt domowych. W przypadku sprzeciwu ofiary przemocy, przedmioty te oraz zwierzęta pozostawia się w lokalu wspólnie zajmowanym. Jeżeli w okresie obowiązywania nakazu lub zakazu zajdzie konieczność odebrania przez osobę stosującą przemoc przedmiotów stanowiących jej własność, czynność ta może zostać dokonana jednokrotnie, wyłącznie w obecności funkcjonariusza Policji, po uprzednim uzgodnieniu terminu z osobą dotkniętą przemocą.

W okresie obowiązywania omawianego środka Policja dokonuje co najmniej trzykrotnej weryfikacji przestrzegania wydanego nakazu lub zakazu oraz podejmuje czynności niezbędne dla zapewnienia jego wykonania. Pierwsze sprawdzenie odbywa się następnego dnia po wydaniu przez policjanta nakazu lub zakazu.

Osobie stosującej przemoc domową przysługuje zażalenie do sądu rejonowego, które należy wnieść w terminie 3 dni od dnia doręczenia wydanego wobec niej nakazu i zakazu. W zażaleniu strona skarżąca może żądać zbadania prawidłowości przeprowadzonych czynności, a także zasadności i legalności wydanego nakazu oraz zakazu.

Sąd rozpoznaje zażalenie niezwłocznie, jednak nie później niż w terminie 3 dni od dnia jego wpływu. W przypadku stwierdzenia bezzasadności lub nielegalności, sąd uchyla te środki, o czym niezwłocznie zawiadamia sprawcę oraz osobę doznającą przemocy, prokuratora, właściwą jednostkę organizacyjną Policji, zespół interdyscyplinarny, a w sytuacji gdy czynności były podejmowane przez sąd opiekuńczy – także ten sąd.

Należy podkreślić, iż nakaz opuszczenia mieszkania oraz zakaz zbliżania się do niego ma charakter czasowy i traci moc po upływie 14 dni od dnia jego wydania, chyba że przed upływem tego terminu sąd właściwy w postępowaniu cywilnym, w drodze postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, przedłuży czas jego stosowania na dalszy okres.

Z powyższego wynika, że interwencja Policji polegająca na wydaniu nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego lokalu mieszkalnego oraz zakazu zbliżania się do mieszkania ma charakter tymczasowy i obowiązuje jedynie przez okres 14 dni. W celu zapewnienia dalszej ochrony osoba doświadczająca przemocy powinna złożyć do sądu cywilnego wniosek o zobowiązanie sprawcy do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, na podstawie art. 11a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej.

W treści wniosku celowe jest również zgłoszenie żądania udzielenia zabezpieczenia na czas trwania postępowania sądowego, poprzez przedłużenie obowiązywania policyjnego nakazu i zakazu, tak aby sprawca nie mógł powrócić do lokalu w trakcie procedowania sądu.

Niezastosowanie się do nakazów lub zakazów wydanych przez Policję stanowi wykroczenie, o którym mowa w art. 66b Kodeksu wykroczeń. Za popełnienie tego czynu grozi kara aresztu, ograniczenia wolności lub grzywny. Zachowanie sprawcy polega na naruszeniu nałożonych nakazów bądź zakazów, co może przejawiać się zarówno w zaniechaniu poprzez nieopuszczenie lokalu mieszkalnego, jak i w działaniu polegającym na zbliżaniu się do tego lokalu.

Podsumowując art. 15aa ustawy o Policji jest ważnym narzędziem w walce z przemocą domową, umożliwiającym funkcjonariuszom szybkie i skuteczne działania na rzecz ochrony życia i zdrowia ofiar. Uprawnienie to podkreśla istotną rolę Policji jako instytucji odpowiedzialnej nie tylko za ściganie przestępstw, ale także za natychmiastową ochronę obywateli w sytuacjach kryzysowych. Dzięki temu możliwe jest szybkie odizolowanie sprawcy od ofiary, co minimalizuje ryzyko dalszych aktów przemocy oraz pozwala na stworzenie bezpiecznych warunków dla osoby poszkodowanej.

Zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia mieszkania na podstawie art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej

Nakaz i zakaz wydany przez policjanta na podstawie art. 15aa ustawy o Policji traci moc po upływie 14 dni od dnia jego wydania. Funkcjonariusz, wydając takie rozstrzygnięcie, ma obowiązek poinformować osobę doznającą przemocy m.in. o możliwości oraz sposobie złożenia wniosku do sądu o zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub o zakazanie jej zbliżania się do tego mieszkania i jego otoczenia, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej.

Tym samym przywołana ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej w art. 11a wprowadza kolejny mechanizm izolacji sprawcy od osoby doznającej przemocy. Przepis ten stanowi niezależną od prawa karnego, samodzielną podstawę do wydania przez sąd w postępowaniu cywilnym odpowiednich nakazów i zakazów.

Zgodnie z art. 11a § 1 ustawy, jeżeli osoba stosująca przemoc domową wspólnie zajmująca mieszkanie swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy domowej czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba doznająca tej przemocy może żądać, aby sąd, właściwy według przepisów kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym, zobowiązał sprawcę do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.

Rozszerzony zakres stosowania tego mechanizmu ochrony przewiduje art. 11a § 2 ustawy. Zgodnie z nim sąd może wydać postanowienie o izolacji sprawcy przemocy także w sytuacji, gdy:

- osoba doznająca przemocy opuściła wspólnie zajmowane mieszkanie z powodu stosowania wobec niej przemocy,
- sprawca przemocy opuścił wspólnie zajmowane mieszkanie,
- sprawca przemocy okresowo lub nieregularnie przebywa w mieszkaniu razem z osobą doznającą przemocy.

Rozszerzenie to ma na celu zapewnienie ochrony osobie dotkniętej przemocą również wtedy, gdy w obawie o swoje życie lub zdrowie zmuszona była opuścić mieszkanie w sytuacji nagłego zagrożenia. W takich przypadkach to sprawca, a nie ofiara, powinien zostać zobowiązany do opuszczenia lokalu.

Sprawy te rozpoznawane są w cywilnym postępowaniu nieprocesowym, uregulowanym w kodeksie postępowania cywilnego w art. 560²–560¹² k.p.c. Zgodnie ze wskazanymi regulacjami procedury cywilnej ofiara przemocy może złożyć odpowiedni wniosek do sądu cywilnego o zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Wniosek może, choć nie musi być złożony na urzędowym formularzu. Może także zawierać wskazanie numeru telefonu lub adresu poczty elektronicznej wnioskodawcy. Wniosek należy złożyć w sądzie rejonowym właściwym ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy, a w braku miejsca zamieszkania w sądzie miejsca jego pobytu.

Na podstawie art. 96 ust. 1 pkt 15 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, osoba doznająca przemocy domowej w sprawach z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej jest zwolniona z obowiązku uiszczania kosztów sądowych. Oznacza to, że nie ponosi ona opłaty od złożonego wniosku.

Przy ocenie zasadności wniosku kluczowe znaczenie mają ustalenia faktyczne zarówno w zakresie potwierdzenia, że doszło do przemocy domowej, jak i wykazania, że wspólne zamieszkiwanie z osobą stosującą przemoc stało się szczególnie uciążliwe. Z uwagi na fakt, że szybkie udzielenie ochrony prawnej ofierze przemocy w rodzinie ma szczególne znaczenie, sąd powinien rozpoznać wniosek w terminie miesiąca od jego wpływu.

W postępowaniach z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej, jeżeli wymaga tego zapewnienie szybkości postępowania, sąd może dokonywać doręczeń za pośrednictwem Policji lub Żandarmerii Wojskowej. Celem uproszczonej procedury doręczania, przewidzianej w art. 560⁶ k.p.c., jest zagwarantowanie sprawności postępowania. W tego rodzaju sprawach kluczowe znaczenie ma bowiem szybkie rozstrzygnięcie, które mogłoby zostać utrudnione w przypadku korzystania z tradycyjnych metod doręczeń.

Sąd, uwzględniając wniosek o zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub o wydanie zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, wskazuje w postanowieniu obszar, który osoba stosująca przemoc domową ma opuścić i na którym nie może przebywać, lub odległość od wspólnie zajmowanego mieszkania, którą osoba stosująca przemoc domową jest obowiązana zachować. Postanowienie sądu jest skuteczne i wykonalne z chwilą ogłoszenia.

W postępowaniach dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej niezwykle istotna jest szybkość działania. Do momentu wydania postanowienia uwzględniającego wniosek o wydanie nakazu lub zakazu, ofiara przemocy często jest zmuszona do dalszego wspólnego zamieszkiwania ze sprawcą. Aby zapewnić natychmiastową ochronę prawną na czas trwania postępowania, stosuje się postępowanie zabezpieczające.

Z tego względu zasadne jest, aby ofiara przemocy, składając wniosek na podstawie art. 11a ustawy, jednocześnie domagała się udzielenia zabezpieczenia na czas trwania postępowania. Dzięki temu może uzyskać natychmiastową ochronę, bez konieczności oczekiwania na ostateczne rozstrzygnięcie sądu.

Zgodnie z art. 11a ust. 6–8 ustawy, osoba stosująca przemoc domową, wobec której sąd wydał postanowienie nakazujące opuszczenie wspólnie zajmowanego mieszkania i jego otoczenia lub zakaz zbliżania się do nich, może zabrać z mieszkania swoje rzeczy lub zwierzęta domowe wyłącznie za zgodą osoby doznającej przemocy oraz w obecności policjanta albo żołnierza Żandarmerii Wojskowej. Zabranie rzeczy i zwierząt domowych może nastąpić nie więcej niż dwa razy. W tym celu osoba stosująca przemoc składa pisemny wniosek do kierownika właściwej jednostki organizacyjnej Policji albo do komendanta jednostki organizacyjnej Żandarmerii Wojskowej o wyznaczenie w terminie 48 godzin funkcjonariusza do uczestniczenia w tej czynności. Termin przeprowadzenia czynności ustala się z osobą doznającą przemocy, która ma prawo uczestniczyć w niej osobiście lub wyznaczyć inną osobę. W przypadku sprzeciwu osoby doznającej przemocy domowej wskazane rzeczy lub zwierzęta pozostają we wspólnie zajmowanym mieszkaniu lub jego bezpośrednim otoczeniu.

Naruszenie postanowień sądu zobowiązujących sprawcę do opuszczenia lokalu mieszkalnego lub zakazujących zbliżania się do niego stanowi wykroczenie określone w art. 66b kodeksu wykroczeń i zagrożone jest karą aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Reasumując, art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej oddaje do dyspozycji sądów cywilnych instrument polegający na odseparowaniu sprawcy przemocy w rodzinie od jej ofiar. Na tej podstawie sąd może zobowiązać sprawcę do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania oraz zakazać mu zbliżania się do niego. Środek ten często stanowi swoisty „ciąg dalszy” ochrony, będąc kolejnym etapem po 14-dniowym nakazie opuszczenia mieszkania i zakazie zbliżania się, wydawanym przez funkcjonariusza Policji. Podobnie jak inne regulacje dotyczące przeciwdziałania przemocy domowej, ma on na celu ochronę ofiar, umożliwiając im oddzielenie się od sprawcy i uniknięcie dalszych zagrożeń.

Zakaz zbliżania się do osoby dotkniętej przemocą domową, zakaz kontaktowania się z nią oraz zakaz wstępu na teren określonej placówki w świetle art. 11aa ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej

Przemoc domowa to zjawisko, które od wielu lat stanowi poważny problem społeczny. Nie ogranicza się do jednej płci, grupy wiekowej czy środowiska – ofiarami bywają m.in. dzieci, kobiety, mężczyźni, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami. Wspólnym mianownikiem jest jednak to, że przemoc, której doświadczają ma miejsce w rodzinie lub w bliskich relacjach, a więc tam, gdzie z założenia powinna panować troska i bezpieczeństwo. Skala zjawiska jest trudna do dokładnego zmierzenia, bo wiele osób obawy lub wstydu nie zgłasza przemocy organom ścigania. Dane Policji wskazują jednak, że każdego roku kilkadziesiąt tysięcy osób jest formalnie rejestrowanych jako dotknięte przemocą. Państwo, aby skutecznie chronić te osoby, musi dysponować odpowiednimi narzędziami prawnymi, które pozwalają działać szybko i skutecznie.

Jednym z kluczowych rozwiązań jest możliwość nałożenia na osobę stosującą przemoc określonych nakazów i zakazów, które mają zapewnić bezpieczeństwo ofierze. Ustawodawca przewidział je m.in. w art. 11aa ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Przepis ten umożliwia sądowi orzeczenie wobec osoby stosującej przemoc domową następujących zakazów: zakazu zbliżania się do osoby dotkniętej przemocą, zakazu kontaktowania się z nią oraz zakazu wstępu na teren określonej placówki, do której uczęszcza osoba pokrzywdzona.

Do 2023 r. podstawowym środkiem ochronnym przewidzianym w ustawie był art. 11a, pozwalający sądowi orzec wobec sprawcy przemocy nakaz opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Rozwiązanie to miało ogromne znaczenie, bo pozwalało przerwać dramat wielu rodzin, jednak w praktyce okazywało się niewystarczające. Sprawca, choć pozbawiony prawa zamieszkiwania we wspólnym domu, mógł nadal nękać ofiarę, czekać pod szkołą dziecka, pojawiać się w miejscu pracy partnerki czy uparczywie wydzwaniać i wysyłać wiadomości. Tego rodzaju działania nie były bezpośrednio objęte zakazem z art. 11a, co tworzyło poważną lukę w systemie ochrony.

W celu wyeliminowania wspomnianej wcześniej luki w systemie ochrony ofiar przemocy domowej, ustawodawca zdecydował się na nowelizację przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Z dniem 22 czerwca 2023 r. do ustawy dodano art. 11aa, który rozszerzył katalog środków ochronnych. Celem nowelizacji było przede wszystkim stworzenie kompleksowego systemu, który nie tylko usuwa sprawcę z mieszkania, ale także chroni ofiarę w codziennym życiu, czyli również w miejscach publicznych oraz w sferze kontaktów na odległość.

Najbardziej oczywistym i intuicyjnym środkiem, który każdemu z nas przychodzi do głowy, gdy myślimy o środkach ochronnych przewidzianych dla ofiar przemocy domowej, jest zakaz zbliżania się sprawcy do ofiary. Zakaz ten polega na tym, że sąd określa minimalną odległość, jaką sprawca musi zachować względem osoby pokrzywdzonej. Może to być np. 50, 100 czy 200 metrów – sąd oddzielnie bada każdy przypadek i orzekając dostosowuje odległość do konkretnej sytuacji. Co niezwykle istotne, zakaz działa zarówno w przestrzeni publicznej, jak i w miejscach prywatnych. Jeżeli więc sprawca naruszy ustaloną odległość, wówczas łamie sądowy zakaz i naraża się na poważne konsekwencje.

Warto podkreślić, że nie należy rozumieć zakazu zbliżania się jedynie jako zakazu jawnej konfrontacji. Również mniej oczywiste zachowania – jak obserwowanie ofiary z ukrycia, towarzyszenie jej w drodze czy pojawianie się w tych samych miejscach publicznych – stanowią jego naruszenie, jeśli prowadzą do złamania określonej odległości. Dzięki temu ofiara zyskuje realną ochronę przed fizycznym kontaktem ze sprawcą.

Drugim środkiem przewidzianym w art. 11aa jest zakaz kontaktowania się. Współczesne technologie sprawiają, że kontakt możliwy jest nie tylko osobiście, lecz także przez telefon, e-mail, wiadomości SMS, komunikatory internetowe czy media społecznościowe. Sprawcy przemocy często korzystają z tych narzędzi, aby dalej nękać ofiarę, zastraszać ją, błagać o powrót czy kontrolować jej życie.

Zakaz kontaktowania się obejmuje więc wszelkie formy komunikacji. Oznacza to, że sprawca nie może ani zadzwonić, ani wysłać wiadomości tekstowej, ani też próbować kontaktować się poprzez platformy internetowe. Co więcej, zakaz dotyczy także kontaktów pośrednich – czyli sprawca nie może posługiwać się osobami trzecimi, by przekazywać informacje ofierze. W praktyce oznacza to pełne odcięcie od komunikacji, co jest często niezbędne, aby ofiara mogła poczuć się bezpiecznie.

Trzeci środek ochronny przewidziany w art. 11aa to zakaz wstępu na teren określonej placówki. Najczęściej chodzi o szkołę, przedszkole czy żłobek, do którego uczęszcza dziecko będące ofiarą lub świadkiem przemocy. Może to być także miejsce pracy ofiary czy inna instytucja, w której bywa.

Ten zakaz ma ogromne znaczenie praktyczne, bo sprawca przemocy domowej bardzo często jest rodzicem. Bez odpowiednich regulacji mógłby próbować „odwiedzać” dziecko w szkole czy zaczepiać partnera lub partnerkę w miejscu pracy. Wprowadzenie zakazu wstępu pozwala uniknąć takich sytuacji i zapewnia bezpieczeństwo nie tylko ofierze, ale również osobom trzecim – dzieciom, nauczycielom czy współpracownikom.

Wymienione wyżej środki przewidziane zarówno w art. 11a, jak i w art. 11aa orzeka w postępowaniu cywilnym sąd rejonowy. Postępowanie to ma charakter nieprocesowy i toczy się na wniosek osoby dotkniętej przemocą domową. Wniosek o orzeczenie zakazów z art. 11aa może złożyć nie tylko osoba dotknięta przemocą domową (samodzielnie lub z pomocą profesjonalnego pełnomocnika), ale także prokurator.

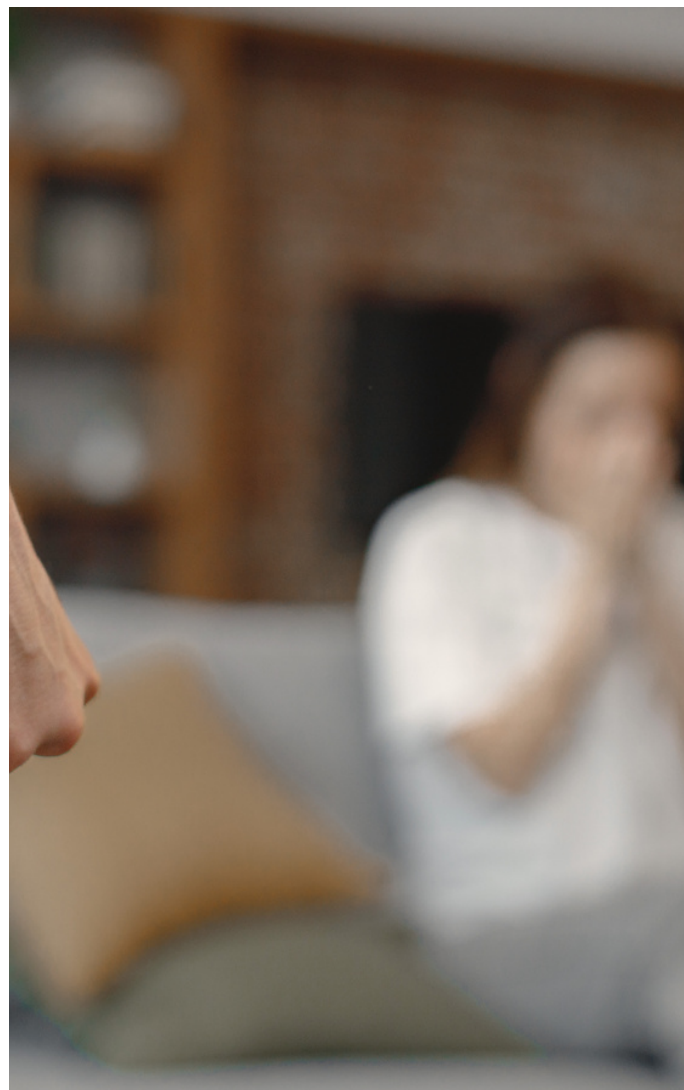
Mając na uwadze konieczność ochrony ofiar przemocy sąd rozpoznaje sprawę w trybie przyspieszonym. Co istotne, sąd może także wydać odpowiednie postanowienie zabezpieczające jeszcze na czas trwania postępowania, aby nie dopuścić do sytuacji, w której ofiara byłaby pozbawiona ochrony przez dłuższy okres. Również postępowanie dowodowe w takich sprawach jest uproszczone – sąd może opierać się na dokumentach, zeznaniach świadków czy notatkach policyjnych. Nie ma obowiązku przedstawiania pełnych i skomplikowanych dowodów, jak ma to miejsce w postępowaniu karnym. Ponadto sąd może zastosować środki określone w art. 11aa niezależnie od innych nakazów czy zakazów wobec sprawcy przemocy. To czy wystąpią one łącznie zależy będzie od oceny sądu i stopnia zagrożenia osoby dotkniętej przemocą.

Aby zakazy chroniące ofiary przemocy domowej miały rzeczywistą moc, ustawodawca przewidział surowe konsekwencje za nich naruszenie. Jeżeli sprawca naruszy zakaz orzeczony przez sąd, wówczas wchodzi w grę odpowiedzialność karna. Zgodnie z art. 244 Kodeksu karnego, kto nie stosuje się do orzeczonego przez sąd zakazu zbliżania się, kontaktowania czy wstępu, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Jest to przestępstwo ścigane z urzędu, a więc organy ścigania mają obowiązek reagować. W praktyce oznacza to, że jeżeli ofiara zgłosi Policji, iż sprawca złamał zakaz, funkcjonariusze muszą podjąć interwencję. Policja może zatrzymać sprawcę, a prokuratura wszcząć postępowanie karne. Kara pozbawienia wolności pełni tutaj rolę odstraszającą – pokazuje, że lekceważenie decyzji sądu nie będzie tolerowane.

Wprowadzenie art. 11aa stanowiło duży krok naprzód w ochronie osób dotkniętych przemocą domową. Wcześniej system skupiał się głównie na usunięciu sprawcy z mieszkania, co było bardzo ważne, ale niewystarczające. Dzięki rozszerzeniu katalogu środków ochronnych ofiara może czuć się bezpieczniej także poza domem – w szkole, pracy czy w codziennym życiu.

Warto zauważyć, że środki ochronne ofiar przemocy domowej mają charakter prewencyjny – nie musi dojść do kolejnego aktu przemocy, bowiem już sama groźba kontaktu czy zbliżenia jest podstawą do reakcji sądu. Daje to ofiarom realne poczucie, że prawo stoi po ich stronie. Oczywiście skuteczność tych narzędzi zależy od wielu czynników: odwagi ofiary w zgłaszaniu przemocy, szybkości działania sądu, reakcji Policji na łamanie zakazów. Niemniej jednak art. 11aa stanowi ważny element systemu ochrony, który w praktyce uratował już zdrowie i życie wielu osób.

Orzekanie przez sądy nakazów i zakazów przewidzianych w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej pokazuje, że przemoc domowa nie jest sprawą prywatną, lecz problemem społecznym, w który państwo ma obowiązek ingerować. Ochrona ofiar staje się priorytetem, a sprawcy muszą liczyć się z tym, że złamanie zakazu będzie traktowane jak przestępstwo. To ważny sygnał, że system prawny w Polsce zmierza w kierunku coraz większej troski o bezpieczeństwo najsłabszych.

SKORZYSTAJ Z BEZPŁATNYCH PORAD PRAWNYCH

WWW.POMOCPRAWNA.OIC.LUBLIN.PL

WWW.OIC.LUBLIN.PL

WWW.POWIAT.LUBLIN.PL

